

принципового питання для російського царя, а саме зречення князя Баттенберга від болгарського престолу, на що Герберт Бісмарк обіцяв сприяння Німеччини царю щодо цього питання. Також, Шувалов розпочав таємні переговори про подальшу долю союзу трьох імператорів, адже термін договору закінчувався наступного літа. Через наростання суперечностей між Росією та Австро-Угорщиною, Петро Шувалов запропонував Герберту Бісмарку відновити договір без Австрії. Двоїтий російсько-німецький договір мав будуватися на наступній основі: Росія гарантує Німеччині свій нейтралітет у разі франко-німецької війни. В обмін Шувалов просив у Німеччини зобов'язання, що вона не стане перешкоджати Росії захопити протоки Босфор і Дарданелли та відновити російський вплив в Болгарії. Через кілька днів був складений таємний проект договору, до якого були додані 2 важливих пункти: вони зобов'язували Росію «не загрозувати територіальній цілісності Австро-Угорщини» і визнавали Сербію сферою австрійського впливу. Втім, документ підписаний не був, оскільки цар відмовився підписувати його. Через це, Бісмарк був змушений відмовитись від війни з Францією, яку він планував протягом останнього часу, розпочавши антифранцузьку кампанію в пресі, та фактично заручившись нейтралітетом Англії.

Незважаючи на це, Бісмарк продовжував спроби заручитися нейтралітетом Росії, і тому, після активних таємних переговорів, які в основному вів посол в Туреччині князь Радолін, в квітні 1887 р. Олександр III дав згоду на початок переговорів з Німеччиною щодо нового договору. Після тривалих переговорів, 6 червня 1887 р. було підписано т.зв. «договір перестраховки» між Німеччиною та Росією, який, втім, не забезпечував гарантій нейтралітету Росії на випадок франко-німецької війни. Саме тому, для тиску на Росію, Бісмарк використовував як і звичайну таємну дипломатію, так і «чекову дипломатію», як наприклад, відмова німецьких банків у видачі Росії кредитів та підвищення ввізних мит на хліб. Втім, замість поступок з боку Росії, відносини між двома країнами значно погіршилися, і навіть політичні поступки з боку Німеччини щодо Болгарії не змогли забезпечити потрібний Німеччині курс зовнішньої політики Росії. А вже у травні 1890 р. Отто фон Бісмарк пішов у відставку.

Список використаних джерел

1. Bismarck's Foreign Policy 1871–1890 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.historyhome.co.uk/europe/bismarck.htm>.
2. Waldersee A. Denkwürdigkeiten des General-Feldmarschalls Alfred Grafen von Waldersee / A. Waldersee. – Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt, 1923. – 476 s.
3. Брюханов В.А. Заговор против мира. Кто развязал Первую мировую войну / В.А. Брюханов. – М.: Астрель, 2005. – 660 с.
4. Историја дипломатии / Под ред. В.П.Потемкина: В 3 т. – Т.2. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1945. – 423 с.
5. Шацилло К.Ф. Первая мировая война 1914–1918. Факты. Документы / К.Ф. Шацилло. – М.: «Олма-Пресс», 2003. – 480 с.

References

1. Bismarck's Foreign Policy 1871–1890 [Elektronnyj resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.historyhome.co.uk/europe/bismarck.htm>.
2. Waldersee A. Denkwürdigkeiten des General-Feldmarschalls Alfred Grafen von Waldersee / A. Waldersee. – Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt, 1923. – 476 s.

3. Bryuchanov V.A. Zagovor protiv mira. Kto rozvyazal Pervuiu mirovuiu voynu / V.A. Bryuchanov. – M.: Astrel, 2005. – 660 s.
4. Istoriya diplomatii / Pod red. V.P.Potemkina: V 3 t. – T.2. – M.: Gosudarstvennoe izdatelstvo politicheskoi literatury, 1945. – 423 s.
5. Shazillo K.F. Pervaia mirovaia voina 1914–1918. Fakty. Dokymentu / K.F. Shazillo. – M.: «Olma-Press», 2003. – 480 s.

Kostyuk D. A., postgraduate student of the Department of international relations, Ivan Franko National university of Lviv (Ukraine, Lviv), aragorn_d@ukr.net

Foreign policy and secret diplomacy of Otto von Bismarck after the unification of German Empire

Foreign policy and secret diplomacy, conducted by Otto von Bismarck after the unification of German Empire were considered in the article. Author aimed to analyze foreign policy goals, and the methods, which Otto von Bismarck used to achieve these goals. Such methods of research as historical, abstraction and documents analysis were used. Also, considering the specifics of the researched problem, induction and deduction methods were used for the better understanding and analysis of secret diplomacy. It was showed by the author, that the main priority of Otto von Bismarck in foreign policy was to establish a diplomatic isolation of France in Europe, and thus, the so called «Bismarck's union system» was created. It was found, that secret diplomacy played a key role during the realization of foreign policy goals, because it allowed to conduct complex negotiations, without influencing the official relations between Germany and other countries.

Keywords: Otto von Bismarck, Germany, secret diplomacy, France, union system.

* * *

УДК 94(367)

Піковська Т. В.,

кандидат історичних наук, старший викладач кафедри права факультету менеджменту та права, Вінницький національний аграрний університет (Україна, Вінниця), Tetiana261285@i.ua

НАЦІОНАЛЬНІ ПРОГРАМИ ЧЕХОСЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКАНСЬКОЇ (АГРАРНОЇ) ПАРТІЇ (1899–1922 РР.)

Розглянуто національну програму Республіканської партії в Першій Чехословацькій республіці (1918–1938 рр.) За період свого існування Республіканська партія видала декілька політичних програм. В статті аналізуються положення політичних програм які присвячені національному питанню в міжвоєнній Чехословащині. Під час роботи над статтею були застосовані історико-порівняльний метод, історико-типологічний метод, історико-системний метод. Демократичний лад Першої Чехословацької республіки створив умови для вільного висловлювання думок представниками політичних партій. В статті висвітлено особливості національних програм Республіканської партії, визначено їх вплив на розвиток національного питання в міжвоєнній Чехословащині. Ідеологія Республіканської партії мала широкий спектр. Це стало не лише слабкою, але й сильною стороною партії, адже дозволяло їй знаходити спільну мову з іншими політичними силами. Спосіб вирішення національних і політичних проблем творці програм партії бачили у послабленні централізму, розширенні повноважень чеського сейму. Хоча партія висловлювала незадоволення імперською радою, вона прагнула брати участь у творенні законодавства з метою покращення становища чеського народу. При цьому партія висловлювала бажання співпраці з автономістськими і федералістськими партіями.

Ключові слова: Перша Чехословацька республіка, політична партія, аграрна партія, республіканська партія, національне питання, демократія.

Після Першої світової війни (1914–1918 рр.) на карті Європи з'явилося нове політичне утворення – Перша Чехословацька республіка (1918–1938 рр.). Дослідники цього періоду відзначають, що міжвоєнна Чехословацька була однією з найдемократичніших держав свого часу. Демократичний лад нової республіки сприяв утворення великої кількості політичних партій. Однією з наймасовіших чехословацьких політичних партій була Республіканська партія, яка на початковому етапі свого існування носила назву Чеська аграрна партія.

Програмні положення Чехословацької Республіканської партії досліджували такі чеські науковці як В. Достал [1], В. Лачіна [2], Й. Гарна [3]. Ідеологію чеського аграризму досліджував російський вчений Г. Матвеев [4]. Важливе значення для дослідження проблеми мають джерела того часу, зокрема програма партії [5], а також фонди Національного архіву м. Праги [6].

Метою статті є висвітлити особливості національних програм Республіканської партії, визначити їх вплив на розвиток національного питання в міжвоєнній Чехословаччині.

Варто відзначити, що національне питання для чеських аграрників не було першочерговим, окрім тих питань, які стосувались взаємодії чехів і словаків. Лідери партії, зокрема, А. Швегла, неодноразово підкреслювали, що найважливішим завданням партії є дотримання прав селянства і вирішення головних економічних проблем [1, s. 16].

Програма аграрної партії протягом усього її існування виконувала роль не лише основоположного документа партії, а й носила агітаційний характер. Досить часто її зміст мав емоційний характер, що було покликано привернути нових виборців на свій бік.

Одним із перших творців ідеології майбутньої аграрної партії був А. Щастний, який 7-го жовтня 1890 р. опублікував у Відні власну програму соціальних перетворень для покращення життя чеського селянства. Наступним кроком стала програма «Товариства чеських землеробів», опублікована 1896 р. [1, s. 12]. Дослідники відзначають, що це був настільки досконало опрацьований документ, що власне акт створення партії 1899р., був на її фоні звичайною прокламацією [2, s. 39].

Перша офіційна програма партії була прийнята на з'їзді в 1903 р. Серед її головних творців були Д. Пражак, Ц. Горачек, Ф. Фідлер [1, s. 28]. В основу документа було покладено ідеологію аграризму – вчення, яке наголошувало на провідній ролі селянства у суспільстві.

Саме ця ідеологія, яка була в основі програмних положень партії, визначила її позиції у національному питанні. Ідеологи аграризму прирівнювали його до націоналізму. При цьому аграризм, на їхню думку, був значно важливішим, ніж націоналізм чеський, словацький чи чехословацький, оскільки під романтичним гаслом «любові до землі» мало відбутись об'єднання аграрників усієї планети. У рамках впровадження цієї тези у життя аграрники тривалий час здійснювали співпрацю із польським П'ястом, Болгарським землеробським союзом та аграрними партіями інших країн [3, s. 560].

Крім загальних положень документ містив розділи присвячені національно-політичним та соціально-культурним питанням, а після них – власне аграрну програму. Програмні положення щодо національних і політичних питань загалом були подібні до програмних положень Національної партії свободи думки (молодочехів). Спосіб вирішення національно-політичних проблем творці програми вбачали у послабленні централізму, розширенні повноважень чеського сейму. Хоча партія висловлювала незадоволення імперською радою, вона прагнула брати участь у творенні законодавства з метою покращення становища чеського

народу. При цьому партія висловлювала бажання співпраці з автономістськими і федералістськими партіями [2, s. 16].

Варто зазначити, що аграрники на селі стали настільки ж популярними як соціалісти у містах. Поступово аграрна партія перетворювалась на масову партію з високим рівнем підтримки населення. Так, після виборів 1908 р., аграрники здобули 44 місця із 166 [4, s. 135]. Національну політику партії до 1918 р., характеризують дві тенденції: тісна співпраця із словаками і постійні конфлікти з німцями.

У питаннях співпраці з словаками на цьому етапі в ідеологічній програмі партії мова не йшла про чехословакізм, як політичну доктрину, оскільки аграрна партія позиціонувала себе як чеськослов'янська партія, підкреслюючи єдність з усім слов'янським селянством, а не лише із словаками. Співпраця з словаками була виражена у створенні системи аграрної періодики, яка мала видаватись в Угорщині. Ситуація змінюється із створенням нової Чехословацької держави. Ця подія змусила аграрників створити нову політичну програму, що і відбулось у 1919 р. [3, s. 560].

Програма розпочиналась із твердження про важливість демократії для побудови майбутньої держави. Далі йшлося про майбутній політичний і економічний розвиток нової держави. Увага була приділена і національному питанню. Зокрема відзначалося, що національні меншини становлять важливу частину суспільства, і будь-яке насилля над представниками національних меншин є неприпустимим [5, s. 3].

Окремий розділ програми був присвячений Словаччині. Свою позицію з словацького питання, автори програми висловили так: «Хочемо подарувати свою опіку нашій братній Словаччині, яка після тривалої розлуки поєдналась із нашим братнім народом. Брати словаки є нам близькими, оскільки політичні вимоги їхнього населення є в переважній більшості вимогами землеробів, оскільки основна частина населення Словаччини – це селяни. Прагнемо, аби за умов повного збереження національної ідентичності братів-словаків, із врахуванням їхніх традицій і національного духу стала Словаччина частиною нашого руху. Наше селянство прагне стати для словаків незмінним радником і вчителем на землеробському шляху» [5, s. 24].

Безумовно, говорячи про словаків як про братній народ, творці програми прагнули підкреслити своє ставлення до словаків, як до народу рівноправного із чеським. Проте вони підкреслювали роль чехів як провідника на «землеробському шляху», пояснюючи це економічною відсталістю словацького селянства [5, s. 24].

У грудні 1919 р. партія змінила назву на Республіканську партію чехословацького села [3, s. 560]. У 1922р. вона об'єдналась із словацькими аграрниками і утворила Республіканську Партію Землеробського і Малоземельного Населення [3, s. 561].

У цьому ж 1922 р. була прийнята нова програма партії [6, арк. 14, 22зв]. Відома чеська дослідниця Є. Броклова відзначила, що цю програму можна охарактеризувати трьома словами «демократія, республіка, аграризм» [7, s. 29].

Третій розділ програми мав назву «Нація, влада, держава». У ньому розкривалось розуміння авторами

програми поняття «нація»: «Поняття «нація» виявляється не лише у мовній приналежності, але і у державності, політиці, економіці, соціальній сфері» [6, арк. 15, 22зв].

У цій програмі, на відміну від попередньої вживається термін «чехословацька нація» і характеризується її роль у державі: «Нація чехословацька (її гілка чеська і словацька) власними зусиллями звільнила свій народ з рабства і створила свою незалежну державу на землях чеських і словацьких. До них мирними договорами приєднали Підкарпатську Русь. Цим фактом визначається становище чехословацької нації у власній державі» [6, арк. 15, 22зв].

Дещо змінилось формулювання програмних положень щодо словаків, хоча загальна суть залишилась незмінною: «Із словаками нас об'єднує спільне походження, мова, багатовікова культура і концепція звільнення суспільства від іноземного іга. Прагнемо потурбуватись про те, щоб Словаччина була винагороджена за те, що під час перебування у складі Угорщини була затримана у своєму розвитку більше за інші землі. Словацька мова повинна мати ті ж права, що і чеська, бути державною мовою у всіх частинах республіки, в усіх адміністративних і політичних установах, в школах та університетах» [6, арк. 16, 22зв].

Ці положення свідчать те, що в ідеологів партії з'явилося більш конкретне розуміння становища Словаччини у новій державі. Крім того, в цей період в пресі та виступах аграріїв досить часто лунають твердження про «спільні чехословацьку мову і традиції» [6, арк. 16, 22зв], що свідчить про те, що Республіканська партія була прихильником подальшої інтеграції словаків до новоутвореної держави і їх національного злиття з чехами.

Програма 1922 р. була доповнена розділом присвяченим становищу Підкарпатської Русі, у якому зазначалось наступне: «Підкарпатська Русь згідно із мирними договорами і Конституцією стала частиною Чехословацької республіки. Підкарпатська Русь зазнала утисків з боку Угорщини, ми вважаємо за необхідність надати їй економічну і культурну допомогу» [6, арк. 17, 22зв].

Також програма містила окремий пункт присвячений національним меншинам, у якому містились положення про необхідність дотримання їх прав у різних сферах життя [6, арк. 17, 22зв].

Загалом, характеризуючи програму 1922 р., можна з впевненістю сказати, що національне питання в ній висвітлено досить різнобічно, що свідчить про окреслення певної політичної стратегії партії щодо національного питання.

Наступна програма партії була прийнята у 1929 р. Її прийняття було зумовлено необхідністю вироблення стратегії у боротьбі зі світовою економічною кризою, від якої молода держава постраждала в значній мірі. Тому в новій програмі зміни більше стосувались саме її економічної частини. У порівнянні з попередньою програмою, в національному питанні жодних оновлень не сталося.

30 вересня – 1 листопада 1932 р. відбувся з'їзд Республіканської партії, проте нової програми, незважаючи на численні дискусії, він так і не прийняв. Натомість, за час з'їзду було прийнято резолюцію, в якій відзначалась необхідність організації чехословацького

народу на засадах демократії незалежно від національної приналежності громадян [2, s.36].

У грудні 1936 р. відбувся черговий з'їзд партії, який знову ж таки так і не прийняв нову партійну програму. На ньому була схвалена резолюція, основою якої було твердження про демократію як девіз політики чехословацького народу. Багато уваги приділялось необхідності розширення коаліції владних партій, необхідності співпраці представників різних національностей [2, s. 40].

Варто відзначити, що у 30-х рр. на передній план у національній політиці партії, як і багатьох інших політичних сил виходить німецьке питання. Одразу після прийняття резолюції 1936 р., на сторінках республіканського тижневика «Село», лідер партії Р. Беран зазначив: Я бажаю нашій республіці миру всередині і зовні». Шляхом до встановлення миру він вважав розширення коаліції а також порозуміння із німецькими політичними силами. Лідер партії наголосив на необхідності досягнути угоди із Судетсько-німецькою партією і певних поступок з її боку: «Німці повинні поважати нашу державу. Нині можна назвати всіх німців, які голосують за Судетсько-німецьку партію, а це чотири мільйони виборців, державними зрадниками» [2, s. 55].

Після 1929 р. і до кінця існування Першої ЧСР так і не була прийнята нова політична програма. Багато дослідників схильні пояснювати це тим, що ідеологія аграризму вичерпала себе. Д. Міллер відзначав, що серед ідеологів партії так і не знайшлося нового Леніна чи Бернштейна, який зміг би перетворити аграризм на довершене, цілісне політичне вчення [8, s. 112].

Таким чином, ідеологія Республіканської партії мала широкий спектр – від традиційного буржуазного лібералізму і націоналізму націонал-демократів до соціального реформізму соціал-демократів. Це стало не лише слабкою, але й сильною стороною партії, адже дозволяло їй знаходити спільну мову з іншими політичними силами. Зрештою, аграрники сформували центральну частину політичного спектру і, починаючи з 1922 р., постійно належали до владних коаліцій. В подальшому тематика дослідження потребує більш детального розкриття положень політичних програм партії та їх впливу на національну політику Першої ЧСР.

Список використаних джерел

1. Lacina V. Politické programy českého a slovenského agrárního hnutí 1899–1938 / Lacina V., Harna J. – Praha, 2002. – 87s.
2. Dostál V. Agrární strana a jezero machazánek / Dostál V. – Praha, 1997. – 360s.
3. Harna J. Republikánska strana / J. Harna // Malíř J., Pavel M. a kol. Politické strany. Vvoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861–2004. 1. Díl: 1861–1938. – Brno, 2005. – 1024 s.
4. Матвеев Г. Ф. «Третий путь?». Идеология аграризма в Чехословакии и Польше в межвоенный период / Г. Ф. Матвеев. – М.: Изд. МГУ, 1992. – 240с. // Matveev G. F. «Tretij put'». Ideologija agrarizma v Chechoslovakii i Pol'she v mezvhoennyj period / G. F. Matveev. – M.: Izd. MGU, 1992. – 240 s.
5. Program republikánské strany československého venkova. – Praha, 1919. – 63 s.
6. Národní archiv.–Fond Republikánska strana zemědělského a malorolnického lidu 1918–1939.–Krabice číslo – 14– Signatura 22.
7. Cabada L. Český stranický systém ve 20. Století / Cabada L., Šanc D. – Plzeň, 2005. – 283s.
8. Miller D. Antonín Švehla – mistr politických kompromisů / Miller D. – Praha, 2001. – 361s.

Pikovska T. V., candidate of historical sciences, senior lecturer of the Department of Law, Faculty of Management and Law of Vinnytsia national agrarian University (Ukraine, Vinnytsia), Tetiana261285@i.ua

The national programme of the Czechoslovak Republican (Agrarian) party (1899–1922)

The article is devoted to the national program of the Republican party in the First Czechoslovak Republic (1918–1938). During the period of its existence, the Republican party has issued several political programs. The article analyzes the provisions of the political programs which are devoted to the national question in interwar Czechoslovakia. Democracy of the First Czechoslovak Republic created the conditions for the free expression of views by representatives of political parties. While working on the article was applied in the historical comparative method, the historical–typological method of historical–systematic method. In the article the peculiarities of the national programmes of the Republican party, defined by their influence on the development of the national question in interwar Czechoslovakia. The ideology of the Republican party was wide. It was not only weak, but the strength of the party, after all, allowed her to find common ground with other political forces. A way to solve national and political problems, the creators of the programs of the party were seen in the weakening of centralism, expand the powers of the Czech parliament. A way to solve national and political problems, the creators of the programs of the party were seen in the weakening of centralism, expand the powers of the Czech parliament. Although the party expressed dissatisfaction with the Imperial Council, it sought to participate in the creation of legislation to improve the situation of the Czech people. The party expressed the desire for cooperation with autonomic and federalstyle parties.

Keywords: First Czechoslovakia republic, political party, agrarian party, republican party, national question, democracy.

* * *

УДК 327.7:0.61.1 (ЄС)

Стахурський І. В.,
магістр політології, Національний університет
«Києво–Могилянська академія»
(Україна, Київ), stakhursky.ivan@ukr.net

Вплив Західноєвропейського Союзу НА ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЮ СПІЛЬНОЇ БЕЗПЕКОВОЇ ТА ОБОРОННОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Досліджено значення Західноєвропейського Союзу для європейських інтеграційних процесів у сфері безпеки та оборони. Розкрито внесок Західноєвропейського Союзу у створення інститутів та механізмів спільної безпекової та оборонної політики Європейського Союзу у контексті вивчення автономного військового кризового менеджменту Спільноти. Встановлено, чому Європейський Союз, інкорпорувавши політико–інституційну спадщину Західноєвропейського Союзу, не перетворився на оборонний альянс, що функціонує за принципом колективної оборони. Виокремлено уроки діяльності Західноєвропейського Союзу, які можна використати для пошуку механізмів розвитку та поглиблення військової інтеграції серед країн Європейського Союзу.

Ключові слова: Європейський Союз, спільна безпека та оборона політика, Західноєвропейський Союз, військовий кризовий менеджмент, НАТО, принцип колективної оборони, принцип солідарності.

Вивченню ролі Західноєвропейського Союзу (ЗЄС) в європейських інтеграційних процесах присвячено мало уваги у науковій літературі. Припинення функціонування ЗЄС у червні 2011 року залишилося фактично непоміченим зі сторони політиків, медіа та громадськості [1, с. 7]. ЗЄС можна вважати організацією, діяльність якої не була достойно оцінена її сучасниками. ЗЄС називали «резервною безпековою опцією», «зведеним братом НАТО, ураженим вірусом слабкості», «європейським безпековим форумом» [3, с. 9] незважаючи на те, що в основі функціонування ЗЄС лежав принцип колективної оборони, а сама організація зробила вагомий внесок у розбудову європейської безпекової архітектури.

Спільну безпекову та оборонну політику (СБОП) Європейського Союзу (ЄС) можна вважати спадкоємницею ЗЄС, оскільки інституційна структура та повноваження ЗЄС стали основою для військового

кризового менеджменту ЄС. Мета даної статті дослідити значення ЗЄС у конструюванні СБОП. Важливо проаналізувати інкорпоровану Євросоюзом спадщину ЗЄС: що доцільно було запозичувати, а від чого слід було відмовитися; чи не успадкувала СБОП «вірус слабкості» ЗЄС і повторює, таким чином, долю свого попередника.

Дослідженням впливу Західноєвропейського Союзу на інституціоналізацію СБОП Європейського Союзу займалися А. Блод, Р. Вессель, В. Волес, С. Дюк, Б. Конрі. Особливу увагу заслуговують праці науковців А. Бейлза та Г. Мессерві–Уайтінга, які свого часу працювали в структурах ЗЄС, а згодом перейшли на роботу до інститутів СБОП ЄС. В цілому, питання, що досліджується у даній статті, незважаючи на припинення функціонування ЗЄС як міжнародної організації, потребує подальшого вивчення, адже уроки ЗЄС можна використати у контексті пошуку механізмів розвитку військового кризового менеджменту ЄС.

Західноєвропейський Союз та європейська система колективної оборони

Оскільки градус холодної війни невпинно зростав, а залізна завіса все сильніше розділяла європейський континент, інтеграція стала засобом виживання для країн Західної Європи, захищаючи від радянської загрози та водночас від конфліктів між самими європейцями. Після завершення Другої світової війни в умовах розгортання конфронтації між Заходом та СРСР розпочалося будівництво нової світової системи безпеки. У ній важливе місце відводилося утвореному за Паризьким договором 1954 року Західноєвропейському Союзу – об'єднанню семи держав (Франція, Великобританія, Західна Німеччина, Італія, Бельгія, Нідерланди, Люксембург), заснованому на гарантіях колективної оборони¹. Створення ЗЄС було тривалим², відбувалося під впливом геополітичних чинників³ та відображало існуючі протиріччя серед європейських держав⁴.

¹ Стаття V Паризького договору: «Якщо будь–яка сторона цієї Угоди стане об'єктом військового нападу в Європі, інші сторони Договору, у відповідності до статті 51 Хартії Об'єднаних Націй, зобов'язуються надати потерпілій стороні у її розпорядження військово–технічну та іншу допомогу» [11, с. 4].

² Історію європейських післявоєнних інтеграційних процесів у сфері безпеки та оборони відкриває підписаний у 1947 році франко–британський Дюнкірський пакт про співпрацю та взаємну допомогу у сфері безпеки на випадок повторення німецької агресії. Наступного року було укладено Брюссельську угоду уже між п'ятьма країнами – Великобританією, Францією, Нідерландами, Бельгією та Люксембургом, відповідно до якої утворювався Західний Союз. У Брюссельському договорі (Стаття IV) йшлося про зобов'язання колективної оборони [9]. Крім того, передбачалося створення Західноєвропейської оборонної організації, що займалася питаннями проведення військових та цивільних операцій Західного Союзу. У 1954 році було підписано Паризьку угоду про утворення Західноєвропейського Союзу, яка вносила зміни до Брюссельського договору.

³ США чинили тиск з метою збільшити внесок західноєвропейських держав у підтримку власної безпеки для протистояння з СРСР.

⁴ Після невдачі у реалізації «Плану Плевена» (не ратифікація французьким парламентом у 1954 році) щодо формування Європейського оборонного співтовариства із спільною армією та наднаціональними структурами у сфері безпеки та оборони між шістьма країнами ЄС було прийнято компромісний варіант – формування ЗЄС, установчий договір якого не містив настільки амбітні цілі як об'єднання європейських збройних сил та делегування національного суверенітету, а також залучав Великобританію до європейської безпекової архітектури.